

מסורת הש"ס

א) ויגידם עמיהו הדין... ב) ונעל ת"ג... ג) ומטבילין... ד) ומטבילין... ה) ומטבילין... ו) ומטבילין... ז) ומטבילין... ח) ומטבילין... ט) ומטבילין... י) ומטבילין...

תורה אור השלם

ו. ויגידם עמיהו לפני יי... אלהיהו ארמי אבר אבי... וירד מירידיהו חרן שם... במי מעט חרן שם לני... גודל עצום ורב...

הנהגות מורה"ב רינשבורג

א) גמ' אמר ליה פטרמן... מלמד מה נשתנה... בין לטל דף קמי עיבי... וירד מירידיהו חרן שם... ומי ויפריח סר תפני... מ"ק ז' ה"ד ק"ג...

מוסף רש"י

זכר לחפזו... י"א זכר... לתפוח כשהו נטבילין... העט על זולתם היה... חופט זולתם ונעשה מונבל... (האורה ח"א ס"י פ"ג... שבכל הלילות... של שאל... ימים טובים ושבת... אנו... אובלים חמץ ומצה... לא... סני דלא אלטין לא חמץ... מהל דכתיב כהו עונג יהיה... הסתרה (מחזור י"ד י"ד ע"ג... 292. בולו צ"ל... ואפילו... התענה (וע"ד ע"ג...)

ערבי פסחים פרק עשירי פסחים קמ"ו

אף כלא כפרוסה... לנכך על אכילת מנה... ושמי שלימות מימי משום... צרכה המוליא דלא גרע משאר ימים טובים שצריך לנצו על שמי... ככרות שלימות וכו' מאחת מהשלימות: אף כלא הוא מסיק ואשמו... אופס. כדי שלא תחמין: משום קפא... שרק החזרת קשה ויש בו...

אף כאן בפרוסה דבר אחר מה דרכו של עני שלימות מימי משום... עני הוא מסיק ואשתו אופה: אף כאן נמי... הוא מסיק ואשתו אופה: אע"פ שאין חרוסת... מצוה: ואי לא מצוה משום מאי מייית לה... א"ד אמי משום קפא אכור רב אמי קפא דהא... חמא קפא דחמא כרתי [קפא דכרתי חמימי]... קפא דכולהו חמימי אדהכי והכי נימא הכי... קפא קפא דכירנא לך ולשבב בנתוך ולתמני... בלתי: רבי אלעזר בר' צדוק אומר מצוה... וכו': מאי מצוה רבי לוי אומר: זכר לחפזו... ור' יוחנן אומר זכר לטיט אמר אביי יהלכך... צריך לקהוייה וצריך לסמוכיה לקהוייה זכר... לחפזו וצריך לסמוכיה זכר לטיט תניא... כוותיה דרבי יוחנן תבלין זכר לתבן חרוסת... זכר לטיט אמר רבי אלעזר בר' צדוק כך היו... אומרים תגרי (ב) חרד שבירושלים בואו וטלו... לכם תבלין למצה: מתני' (ג) המזוגו לו כוס... שני וכאן הבן שואל אביו ואם אין דעת בבן... אביו מלמדו מה נשתנה הלילה הזה מכל... הלילות שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ... ומצה הלילה הזה כולו מצה שבכל הלילות... אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה מרור... שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק... ומבושל הלילה הזה כולו צלי שבכל... הלילות (אין) אנו (חייבים לטבול אפילו)... פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים ולפי... דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות... ומסיים בשבח ודורש ימארמי אובד אבי... עד שיגמור כל הפרשה כולה: גמ' ת"ר... 'חכם בנו שואלו ואם אינו חכם אשתו... שואלתו ואם לאו הוא שואל לעצמו ואפילו... שני תלמידי חכמים שיודעין בהלכות הפסח... שואלין זה לזה: מה נשתנה הלילה הזה... מכל הלילות שבכל הלילות אנו מטבילין... פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתקף... לה רבא אטו כל יומא לא סגי דלא מטבילא... חרא זימנא אלא אמר רבא הכי קתני... שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבול אפילו... פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים מתקף... לה רב ספרא חיובא לדרדקי אלא אמר רב... ספרא הכי קתני אין אנו מטבילין אפילו... פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתחיל... בגנות ומסיים בשבח: מאי בגנות רב אמר... מתחלה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו... [ושמואל] אמר עבדים היינו אמר ליה רב... נחמן לדרו עבדיה עבדא דמפיק ליה... מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא... מאי בעי לטימר ליה אמר ליה בעי לארדוי... ולשבוחי א"ל א פטרתן מלומר מה נשתנה... 'פתח ואמר עבדים היינו: מתני' רבן... גמליאל היה אומר הכל (י) שלא אמר... שלשה

עין משפט נר מצוה

א) א"ר מ"י פ"ח מהל' מה... ב) א"ר מ"י פ"ח מהל' מה... ג) א"ר מ"י פ"ח מהל' מה... ד) א"ר מ"י פ"ח מהל' מה... ה) א"ר מ"י פ"ח מהל' מה... ו) א"ר מ"י פ"ח מהל' מה... ז) א"ר מ"י פ"ח מהל' מה... ח) א"ר מ"י פ"ח מהל' מה... ט) א"ר מ"י פ"ח מהל' מה... י) א"ר מ"י פ"ח מהל' מה...

רבינו חננאל

ד"א לתם עני מה דרכו... של עני הוא מסיק ואשתו... אופה וכו'. אע"פ שאין... חרוסת מצוה, ואמאי מייית... ליה משום קפא דפרישנו... למעלה. ר' אלעזר בר'... צדוק [אמרין] החרוסת... מצוה, ויהיב איהו לדבוי... שכן היו תגרי ירושלים... אמרין קחו להם תבלין... למצה. מכלל שחרוסת... מצוה. מאי מצוה, ר' לוי... אמר זכר לחפזו שנאמר... תחת התפוח וחרושת וגו'. ר' יוחנן אומר רבי צדוק... אמר אביי הלך צריך... [לקהוייה] [לקהוייה] זכר... לחפזו וצריך לסמוכיה... זכר לטיט. תגרי חרן... שבירושלים היו אמרין... בואו יקחו לכם תבלין... למצה. כגון קונמן וכיוצא... בו זכר לחפזו כשביטו... מתני' מנוז לו כוס שני... ובאן הבן שואל וכו'. ת"ר... אם היה הבן חכם הבן... שאל את אביו ואם לאו... אשתו שואלתו. ואפי' שני... תלמידי חכמים הבקיאן... בהלכות הפסח שואלין... זה את זה מה נשתנה... הלילה הזה מכל הלילות... ואסיקבא אמר רבא שבכל... הלילות אין אנו מטבילין... אפילו פעם אחת הלילה... הזה שתי פעמים. מתחיל... בגנות מאי היא, רבא אמר... מתחלה עובדי עבודת גלולים... היו אבותינו. רב יוסף... אמר עבדים היינו לפרעה... והארינא עבדין כהריויהו.

מה דרכו של עני בפרוסה. נראה דגם המוליא חייב לנכך על הפרוסה וכן משמע צ"ל כילד מצרכין (ברכות דף לו): דקאמר הכל מודים לענין פסח שמניח פרוסה בתוך השלימות וכו' וכו' אפילו למ"ד מנכך על השלימה ופוטור את הפסחין מודה לענין פסח דלוינו מנכך על השלימה אלא על הפרוסה משום מה דרכו של עני כו' ומניחה בתוך השלימה כדי שיהא נראה שצ"ע על השלימה ומשמע דלענין המוליא קמייירי וקאמר בתר הכי וכו' חייא בר אבא זכר אלא בשנת חייב לנצו על שמי ככרות שנאמר לקטו לחם משנה ועיקר מילתיה דר' חייא בר אבא שפירק כל כתיבי ושנא ד' ק"ז: אלא להכי מיימי התם אחר פסח לומר שצריך שם מנה שלישי משום לחם משנה ויחייב לנצו על שמי ככרות בין בשנת בין צייט דלוי לאו הכי למה הביא שם מילתיה דר' חייא וכן פסק רב אלפס דצריך לנצו על שמי ככרות כיוס טוב והטעם לפי שיהיה לחם משנה יורד בצנני ימים טובים וקשה שאלו מתפללים בלחם קודש וזכרתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים ואמר (במשלח פ"ג) נמן זכרו נמן קדשו משמע צייט היה מן יורד [וכן ע"ד] ע"ד ע"ד ה"ר מנחם מיומי וכו' יוס טוב שהיו מצרכין הכל על הפרוסה אף ר"י היה מנכך המוליא על השלימה והדר על אכילת מנה על הפרוסה וכו' ועל שמייהו יחד וכן עמא דבר ולכן עושין על השלימה כריכה כדי לקיים מצוה בשלשן:

צריך להסתייבה וצריך לקהוייה. וזירושלמי אמר ליה דעבדי זכר לנס ומשום הכי קרי ליה עיבולו במשקה וכן עמא דבר לסמוכי ובעשת אכילה מתקלין אותו בין ומומן ובעשות הגלולים מפרש לעשות חרוסת בפירות שנדמה לנגמט ישראל בעיר השירים (ח) מתת התפוח עוררתיך כפלה הרמון התאנה חנניה אלמתי אלענה נתמר אגוז אל גנת אגוז ושקדים על שם ששקד הקביה על הקן: תגרי חרד שבירושלים. משמע דהלכה כר' אלעזר בר' צדוק וגם נספריס כתב ר' יוסף וימיוקו עמו וכן עשה ה"ר יוסף בקדמו חרוסת זכר לטיט:

הלילה הזה מרור. הא דלא אמר כולו מרור משום דאכלין שאר ירקות טעובל ראשון: בולו צ"ל. רב חסדא מוקי לה כאלו דכריס (לעיל דף ע). כגון תימא דלמר חגיגה הבאה עם הפסח אינה נאכלת אלא ללי ואע"ג דקאמר התם ואמר רב חסדא ונפרקין ליתיה דקן הגמרא קן: ואמרתם ובה פסח הוא. פ"ב בצמירה שצריך לומר פסח זה שאנו אוכלין ואיתקש מנה ומקור לפסח וכו' נמי מנה זו מר' זה: (א) לפיכך אנוהו בו. י"א שבע הדולות ולאו יותר נגוד ז' רקיעים: וזוהי

מנתי. כולומר דין הוא שיהא שואל במציגת כוס שני מה נשתנה: מטבילין פעם אחת. טעובל ירקות בתוך הסעודה ובגמרא פריך לה: שתי פעמים. טעובל ראשון שאר ירקות וטעובל שני דמרור: הילכך כוס כולו ללי. נמן שבת המקדש קיים היה שואל קן: ולפי דעסו של בן אביו מלמדו. אם בזין הרבה יפרש הכל: מסתיל בגנות. מפרש בגמרא: גמ' אטו כל יומי לא סגי דלא מטבילין. דקתני שבכל הלילות (אין) אנו מטבילין פעם אחת. אבל אשכחל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות ליהא למיפדך הכי דהתם היק כל הלילות אין אנו מחמין אחר מרור: חיובא לדרדקי. בתמיה. הא משום הכי רא דתינוקות כדי שישאלו קעבדין: אלא אמר רב ספרא כו'. מהכא שמעין דהכי אית לן למימר שבכל הלילות אין אנו מטבילין [ואפילו] פעם אחת והאומר אין אנו חייבין לטבול שניש הוא בידו: פסח ואמר. לאחר שאילת הבן התחיל לומר עבדים היינו וגומר הגדה בשבח והודאה כלומר קן עשה לנו הקב"ה שהיינו עבדים והוציאנו משם: מתני'